

TA'LIM SOHASIDAGI ISLOHOTLAR, PEDAGOGIKA FANINING RIVOJLANISH TARIXI

Parpiyeva Mahliyo Inomjonovna

Ibroximova Zoxidaxon Ulug'bek qizi

Namangan viloyati Davlatobod tumani

MMTB. ga qarashli 64-sonli umumiy o'rta

Ta'lim maktabining Boshlang'ich sinf O'qituvchisi

Parpiyevamaxliyo@gmail.com

Парпиева Махлиё Иномжоновна

Иброхимова Зохида Улугбековна

Средняя общеобразовательная школа №64

Давлатабадского района

Наманганской области,

учитель начальных классов

Ibroximovazohida@gmayil.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bugungi kundagi ta'lim sohasida bo'layotgan o'zgarishlar, Pedagogika fanining rivojlanish tarixi va bugungi kundagi erishilgan yutuqlar haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'z: Ta'lim, malaka, innovatsiya, resurs, ob'ekti, rivojlanish.

Maqsadi va vazifalari

Pedagogika -atamasi qadimiy bo'lib, "bola yetaklovchi" degan ma'noni bildiruvchi grekcha "paydogogos" so'zidan kelib chiqqan. Tarixiy manbalarning ko'rsatishicha, qadimgi Yunonistonda o'z xo'jayinining bolalarini sayr qildirgan, ehtiyot qilgan, harbiy mahoratni o'rgatgan tarbiyachini, ya'ni qullarni "pedagog" deb atashgan. Keyinchalik esa, maxsus o'qitilgan va pedagoglikni o'ziga kasb qilib olgan kishilarni pedagog deb atay boshlashgan.

Pedagogika fanining predmeti, o'qitishning ta'lim-tarbiyaning zamonaviy qonuniyatlari, mazmuni, usullari, vositalari bilan kishilarni, yoshlarni, mutaxassislarni qurollantiruvchi fan bo'lganligi uchun uning metodologik asoslari maqsad va vazifalari dunyoning moddiy-ma'naviy rivojida shaxs kamoloti uyg'unligi qonuniyatlari va davlatning zamonaviy siyosatidan kelib chiqadi. O'zbekiston Respublikasining ta'lim qonunida -ta'lim davlat ijtimoiy taraqqiyotida ustuvor deb belgilab qo'yilgan

Pedagogika (yun. paidagogike) — tarbiya, ta'lim hamda ma'lumot berishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganuvchi fanlar majmuasi. Pedagogika institutlari va ayrim boshqa o'quv yurtlarida mutaxassislik dasturi asosida o'rganiladigan o'quv predmeti ham Pedagogika. deb yuritiladi. Pedagog sifatida bola tarbiyasining nazariy asoslari bilan shug'ullangan. Zamonaviy Pedagogik. bolalar bilan birgalikda kattalarning ham o'quv-tarbiyaviy, madaniy hamda ma'naviy-ma'rifiy tarbiyasi bilan shugullanishni ko'zda tutadi. O'zbekiston Respublikasida Pedagoglarga barkamol shaxs ma'naviyatini shakllantirishning asosiy vositasi sifatida yondashiladi.

Pedagogik. tarbiya jarayonining qonuniyatlari, tarkibi va uni tashkil etish mexanizmlarini tadqiq etadi, tarbiyaviy va o'quv ishlarining mazmuni, tamoyillari, ularni tashkil etish shakl, usul hamda yo'sinlarini belgilab be-radi.

Shaxsni tarbiyalash, o'qitish va shakllantirish Pedagoglarning asosiy funksiyasi hisoblanadi. Shaxsni tarbiyalash Pedagogikadagi asosiy tushuncha sanalib, oila va jamiyatning barkamol shaxsni shakllantirishga yo'naltirilgan birgalikdagi faoliyatini anglatadi. Tarbiya yordamida inson shaxsining ma'naviy jihatlarini qaror toptirish ko'zda tutiladi. Dunyoqarash, e'tiqod, ezgulik, go'zallik, yaxshilik, adolatga doyr qarash va ko'nikmalarning shaxs sifa-tiga aylantirilishi tarbiya yordamidagina amalga oshiriladi. Insonlar ora-sida yashash, hayotda turmush kechirish va faoliyat ko'rsatish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar yig'indi-sini o'zlashtirishga qaratilgan faoliyat o'qitish tushunchasini ifoda etadi. O'qitish natijasida shaxs zaruriy bilimlar bilan ta'minlanib, kelgusida turli darajadagi maxsus ma'lumotni olish imkoniga ega bo'ladi. Tarbiyalash va o'qitish natijasida odamda muayyan shaxs sifatleri shakllantiriladi. Shaxe tarbiyalash va o'qitish orqali o'zida oldin bo'lmagan ma'naviy-intellektual sifatlarga ega bo'ladi. Bu hol shaxsning umri mobaynida uzluksiz davom etadi va uning rivojlanishiga omil bo'ladi.

Inson va uni shakllantirishga doyr fan sifatida Pedagog falsafa, etika, estetika, madaniyatshunoslik, psixologiya, iqtisodiyot, siyosatshunoslik, demografiya, tarix, adabiyot, tibbiyot, mat. va boshqa fanlar bilan uzviy bog'liq. Pedagogika fani va amaliyoti taraqqiyotida bu fanlarning nazariy asoslari, tadqiqot metodlari, ilmiy xulosalarni aniqlash, taxlil qilish hamda umumlashtirish usullaridan foydalanadi.

Pedagogikada ta'lim va tarbiya jarayonlarining qaysi jihatlarini o'rganishdan kelib chiqadigan bir qancha soha va bo'limlar mavjud. O'qitishning maqsadi, vazifalari, tamoyillari, usullari bilan shug'ullanadigan sohasi didak-tikadir. Shaxsning axloqiy sifatlarini tarkib toptirish, unda e'tiqod, dunyoqarash, axloq singari ma'naviy jihatlarini shakllantirish masalalarini Pedagoglarning tarbiya nazariyasi va amaliyoti tarmog'i o'z ichiga oladi. Ta'lim-tarbiyani tashkil etish, uyushtirish va uni boshqarish singari tashkiliy-pe-dagogik ishlar qonuniyati Pedagoglarning mak-tabshunoslik sohasi tomonidan ishlab chiqiladi. P. hamisha muayyan yoshdagi, ma'lum hayotiy va

akliy tajribaga ega bo'lgan kishilar bilan ish ko'radi. Shuning uchun ham P.ning qonuniyatlarini belgilashda ta'limtarbiya oluvchining yosh xususiyatlarini hisobga olish hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi. Shu sababli oila ped.si, maktabgacha ta'lim ped.si, maktab ped.si, kasb-hunar ta'limi ped.si, oliy ta'lim ped.si, kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash ta'limi ped.si kabi qismlarga bo'linadi va umumlashtirilgan holda yosh ped.si deb ataladi.

Ayrim o'quv fanlarini o'qitish qonuniyatlari va usullarini o'rgatuvchi metodika (tadris) fanlari ham Pedagogikasining sohalari hisoblanadi. Bularga nisbatan didaktika umumiy metodika hisoblanadi va har bir alohida predmeti metodikasi xususiy didaktika sanaladi. Ammo bu xil chegaralanish anchagina shartlidir. Chunonchi, adabiyot o'qitish metodikasi didaktikaga nisbatan xususiy didaktika hisoblanadi, ayni vaqtda, u mumtoz adabiyot tarixini o'rganish metodikasi, chet el ada-biyotini o'rganish metodikasi, xalq og'zaki ijodini o'rganish metodikasiga nisbatan umumiy metodika vazifa-sini bajaradi. Xususiy metodikalar umumiy didaktikaga tayangan va uning nazariy umumlashmalariga asoslangan holdagina rivojlana oladi. Ayni vaqtda, har bir aniq fanga tatbiq etilgan didaktik qonuniyatlar o'sha o'quv predmetini o'qitish tajribasidagi o'ziga xoslik bilan boyitiladi, umumiy jihatlarni konkretlashtiradi, har bir o'ziga xoslikda o'qitishning universal jihatlarni namoyon etadi.

Pedagogikada jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsonega ega bo'lgan bolalar rivojlanishining ruhiy-jismoniy xususiyatlarini, ularni tarbiyalash, o'qitish va shakllantirishdagi o'ziga xosliklarini hisobga olib ish ko'radigan tarmog'i defektologiyadir. Defektologiya bolaning qanday jismoniy nuqsonga egaligi hamda ularga beriladigan ta'limtarbiyaning yo'naltirilganligiga qarab tiflopedagogika, surdopedagogika, oligofrenopedagogika, logopediya singari tarmoqlarga bo'linadi. Jahon yoki milliy tarbiya nazariyasi, didaktika fani hamda amaliyoti jamiyat taraqqiyotining turli davrlarida qanday mazmun-mundarija, shakl-shamoyil kasb etganligi, qaysi usul va shakllardan foydalanib ish ko'rganligi, qanday natijalarga erishganligi kabi masalalar ped. tarixi fani tomonidan tadqiq etiladi.

20-asr boshlaridan qiyosiy pedagogika fani pedagogikaning alohida tarmog'i sifatida dunyoga keldi. Unda jahondagi turli xalqlarning pedagogik qarashlari va ta'lim-tarbiya tizimi qiyosiy-genetik yo'sinda bir-biriga solishtirilgan holda o'rganildi. P.ning bu tarmog'i ta'lim-tarbiya borasidagi eng ilgor usul va yondashuvlarni solishtirish, maqsadga muvofiklarini muayyan milliy pedagogik fan va amaliyotga tatbiq qilish imkonini beradi. Mamlakatimizda hozircha qiyosiy ped. alohida fan sifatida shakllanmagan bo'lsada, bu borada jiddiy izlanishlar amalga oshirilgan.

Tarixi. P. inson faoliyatining eng qad. turidir. U odam bilan birga paydo bo'lgan va odamning odamligini, uning oila, jamoa hamda jamiyat bo'lib yashashini ta'minlab turgan fan va amaliyotdir. Insoniyat mavjud tajribalarni o'rganish va boshqalarga

o'rgatishni yo'lga qo'ya boshlagan vaqtdan, ya'ni Pedagogika. paydo bo'lganidan buyon hamda shu tufayligina mavjuddir. Dastlab sof amaliy harakterga ega bo'lgan va insoniyat ko'p yillar mobaynida orttirgan hayotiy tajribalarni yoshlarga qisqa muddatda o'rgatishni ko'zda tutgan. Bu, odat, an'ana tarzida namoyon bo'lgan. Shuning uchun ham oldin xalq pedagogikasi vujudga kelgan. Chunonchi, o'zbek xalq Pedagogikasiga muvofiq, kichik yoshdagilar kattalardan oldin taomga qo'l uzatmaydi, ko'rishish uchun oldin katta qo'l cho'zishi lozim, ota bilan masala talashilmay-di, kattalarga ran qaytarilmaydi va boshqa

Odanzodning hayotiy va aqliy tajribasi ortib, turmush kechirish tarzi xilma-xillashib, mehnat taqsimoti yuzaga kelib turli fanlar paydo bo'la boshlashi bilan P. ham inson faoliyatining alohida sohasiga aylandi. Ta'lim va tarbiyaga doyr qarashlar tizimi shakllandi. Lekin bular darhol pedagogik nazariy tizimlar sifatida emas, balki milliy fikr tarbiyaga daxldor qarashlar, aqidalar, hikmatlar tarzida namoyon bo'ldi. Yozuv paydo bo'lishi bilan pedagogik qarashlar yozuvga ko'chiriladigan bo'ldi. Antik davrdagi mu-tafakkirlarning ta'limtarbiya borasidagi fiqolari markazida yetuk insonni shakllantirishga intilish is-tagi turardi. Shumer, Misr, Xitoy, Hindiston va O'rta Osiyodagi turli madaniyma'rifiy obidalar moddiy madaniyat namunalorigina bo'lib kolmay, o'z davridagi buyuk pedagogik meros hamdir. Qadim zamonlarda paydo bo'lgan pedagogik qarashlar ko'proq amaliy xususiyatga ega bo'lsada, ke-yinchalik Pedagogika.ning alohida fan sifatida shakllanishiga ulkan hissa qo'shdi. P edagogika insoniyatning axloqodobi va ma'naviyatigagina emas, balki akliy rivojiga ham hal qiluvchi ta'sir ko'rsatgani sababli uning taraqqiyot darajasi jamiyatning ravnaqiga muvofiq tarzda ro'y berdi. Bir qancha mamla-katlarning rivojiga ham, boshqalarining esa qolokligiga ham ko'pincha o'sha mamlakatdagi Pedagoglarning holati sabab bo'lgan. Xususan, Sharqxalklari o'z vaq-tida eng qad. va ilg'or pedagogik qarashlar tizimini yaratgan bo'lishlariga qaramay, shu tizimni zamona talablariga muvofiq tarzda takomillashtirib bormaganliklari uchun keyinchalik ilm-fan taraqqiyoti jihatidan qoloq holga tushib qoldilar.

Aytish kerakki, marksistik falsafa barcha ijtimoiy hodisalar kabi Pedagoglar ni ham o'zi o'ylab topgan ijtimoiy-iqtisodiy qoliplarga muvofiq tarzda izoxlashga urinib keldi. Shundan kelib chiqib. Pedagog partiyaviy-sinfy xususiyatga ega deb qaraldi va turli sinflarning P.si bir-biridan jiddiy farq qiladi hamda o'zaro qaramaqarshi bo'ladi, deb izoxladi. Shuning-dek, marksistik yondashuvga ko'ra, Pedagogika ijtimoiy-iqtisodiy formatsiyalarga muvofiq bo'ladi, ya'ni tuzum o'zgarishi bilan tubdan o'zgarib, oldingi pedagogik tizim to'liq inkor etiladi. Holbuki, fan insoniyat tarixi marksizmda ay-tilgan besh formatsiyadan iborat emasligini ko'rsatdi. Binobarin, shunga moslab chiqarilgan xulosalarning sun'iy va noilmiy ekanligi ayon bo'ldi.

Ayni vaqtda, barcha pedagogik tadbirlar ta'lim-tarbiya oluvchilarning mustaqil fiqolashlarini ta'minlash, ularda tarbiyalanish va o'qishga ehtiyoj uyg'otishga yo'naltirilgan xrlida tashkil etilmoqda. Bugungi o'zbek P.si uchun muayyan bilimlar yi-g'indisi emas, balki bola shaxsi bosh qadriyatga aylangan. Shuning uchun ham milliy Pedagogik faqat bilimli o'quvchilar tayyorlashga emas, balki izlanuvchan, tashabbuskor shaxsni shakllantirishga asosiy e'tibor berilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

- 1 .Pedagogika, T., 1996; O'zbek pedagogikasi tarixi, T., 1997;
- 2.Qurbonov Sh., Seytxalilov E., Kadrlartayyorlash milliy dasturi: pedagogik tadqiqotlar yo'nalishi va muammolari, T., 1999;
3. O'zbek pedagogikasi antologiyasi tuzuvchilar: K. Hoshimov, S. Ochil], 1-, 2-j.lar, T., 1995, 1999.
4. ziyonet. com.